

TÜRKİYE'NİN KURULUŞ YILLARINDA BİR YABANCI GAZETECİNİN ANKARA YOLCULUĞU VE ATATÜRK'LE GÖRÜŞMESİ

Çeviren: Prof. Dr. ERGUN ÖZBUDUN

“The Saturday Evening Post” dergisi yazarlarından İsaac F. Marcosson 1923 Temmuz ayında Ankara’ya gelmiş ve Mustafa Kemal Paşa ile bir görüşme yapmıştır. Daha sonra adı geçen derginin 20 Ekim 1923 tarihli sayısında bu görüşme ile Anadolu seyahati izlenimlerini kaleme alan bir yazı yayımlamıştır. Yazarın -Lozan Antlaşması arifesinde- İstanbul’dan hareketle Mudanya-Bursa üzerinden Ankara’ya gelişi, Ankara’daki temaslari ve Mustafa Kemal Paşa ile görüşmesi, Türkiye’nin kuruluş yıllarındaki bir çok ilginç olayı da sergilemektedir. “Kemal Paşa” adını taşıyan bu uzun yazıdan -okuyucuların da ilgisini çekebilecek-- bazı bölümler sunuyoruz.

Bir zamanlar Ankara, sadece kedileri ve keçileriyle ünlüydü. Bugün, Anadolu’nun uzak tepelerindeki bu eski, hantal şehrin, dünya çapında başka bir önemi var. O, sadece yeniden kurulmuş Türk Devletinin başkenti ve dolayısıyla bütün çağdaş demokrasi deneyimlerinin en renklisinin merkezi değil, aynı zamanda Dünya Savaşının acı sonuçlarının ortaya çıkardığı birçok önemli şahsiyet arasında sivrilen -tam unvanıyla- Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın da yaşadığı yer.

Savaş içinde doğmuş olan Türk Devletinin kritik bir saatinde, bu kişiyle Ankara’da konuştum. Lozan Konferansı dağılmak üzereydi. Savaş veya barış hâlâ boşlukta sallanıyordu. Daha dün Başvekil Rauf Bey bana şunları söyledi: “Eğer Müttefikler savaş istiyorlarsa, istediklerini elde edebilirler”. Hava, gerginlik ve belirsizlik doluydu. Sıkıntılı çevrenin üzerinde, kendisini görmek için bu kadar yol gittiğim şefin tâviz vermez varlığı dolaşıyordu. Hükümetin kendisi gibi, olaylar da onun etrafında dönüp duruyordu.

Seyahatin güçlüğü, çevrenin çetin ve dramatik karakteri açısından Anadolu, bir yıl önce Sun Yat-sen’i görmek için yaptığım Güney Çin cephesi gezisini çok andırıyordu. Onunla Kemal arasında belli bir benzerlik vardır. Her ikisi de, bir çeşit ilhamla dolu liderlerdir. Her ikisinde de, yıkılmış imparatorlukların yan ürünü olan o alevli bağımsızlık ideali mevcuttur. Paralellik burada sona eriyor. Kemal, kan ve demirden bir insan, bir doğu Bismarck’ı; sebatkâr, acımasız, yenilmez. Oysa Sun Yat-sen, rüya ve hülya içinde, kaderin ebedî oyuncuğu; atasözündeki kedinin ne kadar çok canı varsa, onun da o kadar çok siyasal hüviyeti -hattâ ekleyebilirim ki, o kadar çok hükümeti- var.

Türkiye Türklerindir

Bu kişiler ne kadar farklıysa, arkalarındaki milletler de o kadar farklı. Çarpıcı bir karşıtlık da burada. Çin, bencil amaçların bitmek bilmez çatışması ve liderlik yokluğu yüzünden, inanılmaz denilebilecek bir siyasal kaos içinde çalkalanırken; Türkiye, uzun ve kanlı tarihinde ilk defa, belirli sınırlara, gerçek bir vatana ve Müslüman dünyasının kaderine şekil verebilecek -bu arada Amerika'nın Yakın Doğudaki ticarî özlemlerini de etkileyebilecek- bir milliyetçi hedefe sahip, homojen bir millet olarak ortaya çıktı. Yeni slogan, "Türkiye, Türklerindir". Bütün bu hayret verici evrimin aracı ve ilham kaynağı Kemal Paşadır; 1919'da Türkiye'nin, yenilgi ve iflâs sonucu, olabileceği kadar düşkün olduğu hatırlanırsa, bu neredeyse bir mucizedir.

Türkiye gezimin gerçek hedefi oydu. Parlayan cami ve minareleriyle perişanlık içindeki haşmetine rağmen hâlâ şehirlerin kraliçesi olan İstanbul'un kendine özgü câzibesi vardı ama, Haliç kıyılarına vardığım andan itibaren benim ilgim Ankara'da toplanmıştı.

Bu tutkunun gerçekleştirilebilmesi için güç bir zaman seçmiştim. Görünüşe göre, Lozan Konferansı çıkmaza girmişti; uzun zamandanberi beklenen barış, her zamankinden dana uzak görünüyordu. Savaş hali, hâlâ devam ediyordu. İşgal ordusu, sokaklara savaştı bir renk ve hava verirken, büyük bir Müttefik donanması da ya Boğazda demirli duruyor veya Marmara denizinde atış tatbikatına çıkıyordu. Anadolu tepelerindeki başkente ulaşmak daha da güçleşmişti.

Her engel, sonu gelmez bürokratik bağlarla sürüp gidiyordu. Çabuk iş görmek isteyen bir Amerikalı için böyle bir kombinezon bir felâketti. Daha sonraki deneyimlerim, Kipling'in, Doğu ülkelerindeki enerjik bir Yankee'nin âkıbetini anlatan ünlü hikâyesindeki gerçeği doğruladı. Adamın mezar taşında şöyle yazılıydı: "Doğuyu acele ettirmeye çalışan ahmak, burada yatıyor."

Mizaçtan ve diğer şeylerden kaynaklanan bütün bu engellere ek olarak Türkler, Chester imtiyazının gerçekleştirilmesinin, kağıt üzerinde görüldüğü kadar kolay olmayacağını anlamaya başlamışlardı ve bu da onları tedirgin ediyordu. Ankara'ya gidiş izin alabilmiş en son sivil, vesikasını -vizenin Türkçe adı- alabilmek için, İstanbul'da yedi hafta beklemek zorunda kalmıştı. Diğer iki üç kişi ise, dört haftalık meraklı ve sonuçsuz bekleyişten sonra, öfkeyle ülkelerine dönmüşlerdi. Başarı ümidi parlak değildi.

İstanbul'daki ilk günümde, Amerikan Yüksek Komiseri Amiral Mark L. Bristol'e saygı ziyaretinde bulunduğumda, kendisinden Ankara'ya

gidebilmem için yardım istedim. Bana hemen, o zamanlar Ankara'nın İstanbul'daki baş temsilcisi olan Dr. Adnan Beye bir takdim mektubu verdi; bütün izin belgeleri ondan geçiyordu.

Dışişleri Bakanlığının bulunduğu ve Türk tarihin pek çok uğursuz olayına sahne olan ünlü Bâbıâli'de kendisini görmeye gittim. Kızıl Sultan Abdülhamid'in kirli âletleri ve işbirlikçileri, günlerini burada geçirmişlerdi. Yapının, tarihteki zengin kardeşi Ayasofya Camii kadar heybetli olacağını umuyordum. Oysa, mimarî güzellikle en küçük ilgisi olmayan ve temizlenmeye şiddetle muhtaç, kirli, düzensiz yayılma gösteren, sarı bir bina karşıma çıktı.

Adnan Beyin şahsında ilk Türk müttefikimi buldum. Üstelik, kendisinin geniş ve cömert görüşlü, tecrübeli bir kişi olduğunu da keşfettim. Milliyetçi hareketin güç günlerinde Kemal'in ilk yardımcılarında biri oluşu nedeniyle, Ankara Hükûmetinin ilk başkan vekili olmuştu. Ayrıca, başka bir nedenden dolayı da şöhreti vardı; Türkiye'nin önde gelen kadın reformcusu ünlü Hâlîde Hanımın kocasıydı.

Gidiş iznim için Ankara'ya hemen bir telgraf çekti. Somut olarak bu izin, İstanbul Polis Müdürlüğüne verilen bir belgede -yukarıda değinilen vesikada- ifadesini buluyordu. Dünya Savaşı günlerinde, sahibine cepheye gitme imkânını veren ve beyaz paso adı verilen bu belgeyi elde etmek güç bir işti. Şimdi anlayacaktım ki, peşinde koştuğum Ankara'yı ziyaret izniyle kıyaslandığında bu paso, halka dağıtılan el ilânları kadar kolay sağlanırdı birşeydi.

Adnan Bey, Ankara'dan yaklaşık üç gün içinde cevap alacağını söyledi. Anlıyordum ki, üç gün, Rusça *seichas* kelimesine benziyordu; bu kelime, sözlük anlamı olarak "hemen" demektir ama, kendi ülkelerindeki faaliyetler, daha doğrusu faaliyetsizlikler, hakkında kullanıldığı zaman genellikle "gelecek ay" anlamına geliyordu.

Bürokratik Güçlükler

Bir hafta geçtikten sonra Amerikan Elçiliği, Bâbıâli'den, müracaatıma bir cevap gelip gelmediğini sordu; hiçbir cevap gelmemişti. Birkaç gün sonra Türk memurları çılgına döndüler. İngiliz, Fransız ve İtalyan vatandaşları dışında hiçbir yabancıya, Ankara'nın rızası olmadıkça İstanbul'a girip çıkamayacakları hakkında bir emir çıkarılmıştı. Mevcut izin belgeleriyle Paris veya Londra'dan yola çıkmış kişiler, -ki içlerinde bazı Amerikalılar da vardı- Türk sınırında bekletiliyorlardı; oysa emir, onlar yola çıktıktan sonra çıkarılmıştı. Amiral Bristol'un vaktinde ve ısrarlı çabaları sonucu, sınır

yaşağı Amerikalılar için kaldırıldı. Bir gün içinde Ankara, protesto ve başvuru telgraflarına boğulmuştu; ben de, kendi dilekçemin, yeni ve artan kargaşa içinde tümden kaybolmuş olacağını düşünüyordum.

Bu arada, İngilizce, Fransızca ve Almancayı akıcı şekilde konuşan Reşat Bey adında iyi, dürüst bir Türk gencini dragoman, yani kurye ve tercüman olarak sağlamıştım. Hiçbir yabancı, böyle bir yardımcı olmaksızın Ankara'ya gidemez; çünkü tek tük yerler dışında, Anadolu'da konuşulan tek dil Türkçedir. Aslında Reşat bey, Ankara'da bir yıl Amerikan konsolosluğu yaptıktan sonra daha yeni emekliye ayrılmış bulunan Robert Imbric'den miras kalmıştı. Reşat Bey onun tercümanıydı. Imbric ile yakın temasları sayesinde Amerikan âdetlerini öğrenmişti; gecikmeden dolayı duyduğum sabırsızlığı da gayet iyi anlıyordu. Onun da Ankara'da büyük etkisi vardı; benim için arkadaşlarına birkaç telgraf çekmişti.

İkinci haftanın sonunda Amiral Bristol, iznimin çabuklaştırılması için Adnan Bey'e kişisel bir müracaatta bulundu ve Bâbîâlî'den Ankara'ya sert bir ikinci telgraf gitti. Tanıştığım diğer Türkler ve Amerikalılar da telgrafla başvurularını buna eklediler. Şüphesiz başka işlerim de vardı ama önümdeki zaman kısıtlıydı ve herşey bir yana, Kemal bu gezimin başlıca ödülüydü; onunla görüşmeye kararlıydım. Bu yüzden Temmuz başlarında Reşat Beyi, durumun ne olduğunu öğrenmek için Ankara'ya gönderdim. Ayın dördüncü gününün sabahında yola çıktı. Elçilikteki Bağımsızlık Günü töreninden otele döndüğümde, Reşat Bey'e hitaben Ankara'da hükümetteki arkadaşlarından birinden benim adresime gönderilmiş bir telgraf buldum; Ankara'ya gidiş iznimin, dokuz gün önce tellendiğini söylüyordu. Oysa önceki gün Bâbîâlî Ankara'dan isteğim hakkında hâlâ ses çıkmamış olduğunu bildirmişti.

Araştırınca anladım ki, Polis Müdürlüğündeki bürokrasi yumağı içersinde önemli telgraf, bir kağıt yığınının altına atılmıştı; talebim üzerine başlatılan uzun bir arama, sabırsızlıkla beklenen mesajı ortaya çıkarana kadar da kimse, onun hakkında bir şey bilmiyordu. Bu, tipik bir Türk usûlüydü; tam Çin'in herhangi bir yerindeki bir resmî dairede vuku bulabilecek cinsten. Reşat Bey dönüp de durumu bana bildirmeden önce, vesika elime geçmişti ve harekete hazırlanıyordum.

Bu ilk adım güçlü ama, asıl seyahatin hemen her merhalesi de eşit derecede güçlüklerle doluydu. Gene resmî bir Türk kararnamesiyle başım derde girecekti.

Eğer bir Türk olsaydım normal şartlar altında, araba vapuruyla İstanbul'un hemen karşısında Boğazın karşı kıyısında olan ve çok tartışılmış

Berlin-Bağdad Demiryolunun Anadolu bölümünün başlangıç noktasını teşkil eden Haydarpaşa'dan trene binebilir ve yaklaşık yirmiyedi saatte vasıta değiştirmeksizin Ankara'ya varabilirdim. Oysa, 250.000 kişiden hayli fazla olan tüm Türk Ordusu, İzmit'in ötesinde demiryolu boyunca seferber edilmişti. Hiçbir yabancıya bu seyahati yapma izni verilmiyordu. Nisbeten -"nisbeten"i bile bile söylüyorum- kolay olan bu demiryolu yolculuğu yerine yabancı, gemiyle Mudanya'ya sonra trenle Bursa'ya, daha sonra bütün gün otomobille Anadolu ovasını geçerek Karaköy'e gitmek, orada da Haydarpaşa trenini beklemek zorundaydı. Yirmiyedi saat yerine, benim de yaptığım bu yolculuk, tam ellibeş saat sürdü.

Parlak güneşli bir pazartesi sabahı İstanbul'dan Ankara'ya hareket ettim. Amiral Bristol, Yüzbaşı T.H. Robbins komutasındaki bir denizaltı avcı botu'nu emrime vermişti; böylece kalabalık ve hiç de temiz olmayan yolcu vapurundan kurtulabildik. Yanımda, Mütarekeden sonra Türkiye'deki ilk Amerikan Yüksek Komiseri olan ve şimdi de Ankara'da ticarî bir görevi bulunan Lewis Heck ve sadık Reşat Bey olduğu halde, Marmara denizini geçerek Mudanya yolculuğunu dört saatte yaptım ve öğleyin oraya vardım. 1922 Kasımına kadar Mudanya, Türkiye haritasında bir noktadan ibaretti. Yunan yenilgisinden sonra, İngiliz ve Türk Orduları Canakkale'de fiilî bir çatışmadan birkaç metre uzaktayken ve iki devlet arasında savaş kaçınılmaz görünürken, Türkiye'deki İngiliz Kuvvetleri Kumandanı General Sir Charles Harrington ve İsmet Paşa -Lozan'da Müttefik delegeleriyle böyle neşeli bir kovalamaca oynayan İsmet- burada buluştular ve birinci Lozan Konferansı'nın öncüsü olan ünlü mütarekeyi burada gerçekleştirdiler.

Madam Brotte ve Otel

Köy, bir gece içinde üne kavuştu. Konferansın yapıldığı rihtımın yanındaki küçük taş evde halen bir Türk ailesi oturuyor ve çocuklar evi doldurup taşıyor.

Kırk millik Bursa yolculuğunu, günde iki kere sefer yapan oyuncak trenle yapacak yerde, Bursalı bir tüccarın yeni almış olduğu yepyeni bir Amerikan arabasıyla seyahat ettik; gelmesi telgrafla emredilmiş olan bu araba, limanda bizi bekliyordu. Tepeler, zeytin ağacı yığınlarından görünmüyordu; vadilerde ise bol bol tütün ve mısır yetişiyordu. Anadolu köylüsü, tutumlu ve çalışkan bir kişidir; herhalde daha Yunan askerî araçları gözden kaybolurken, yeniden inşa faaliyetine başlanmış olmalıdır.

Müezzinler minarelerden akşam namazı çağrısını yapmazdan çok önce Bursa'ya, hâlâ ticarî önemini koruyan Türkiye'nin eski başkentine vardım.

Gece Hotel d'Anatolie'ye indik; orada İstanbul'a dönerken tekrar konaklayacağım güne kadar rahata ve lüksün her türlüüne veda ettim.

Bu otel, Anadolu'nun ünlü kurumlarından biri. Sahibi, en az otelin kendisi kadar seçkin bir kişi olan Madam Brotte. Küçük şelâlenin şarkılı akışını dinlediğimiz güzel bahçesinde, hâlâ Fransız köylülerinin beyaz kepini giyen bu garip yaşlı hanım, hikâyesini bana anlattı. Fransa'nın Lyon şehrinde seksendört yıl önce doğmuş ve yirmibir yaşındayken bir ipek uzmanı olan babasıyla birlikte Anadolu'ya gelmişti. Bursa, Fransızlarca kurulmuş ve halen de büyük ölçüde işletilmekte bulunan Türk İpek endüstrisinin merkezidir. Madam, gelişinden az sonra otelin sahibiyle evlenmiş ve onun ölümünden sonra işletmeyi üstlenmişti. Savaşlar, çekilmeler, yıkımlar, üzerinde etkisini bırakmıştı ama, vakarlı tavrını korumaktaydı. Türkiye'de o kadar uzun zamandır yaşıyordu ki, Fransızcasına Türkçe kelimeler karıştırıyordu. Bu güzel kokulu çevrede onun konuşmalarını dinleyip, sunduğu mükemmel yemeği hatırladıkça, Fransa'da değil Anadolu'da olduğumu idrak etmekte güçlük çekiyordum.

Şunu da ekleyeyim ki, alkol bakımından Anadolu, kupkurudur. Madamın bir üzüntüsü, Türklerin şarap mahzenini mühürlemiş olmalarıydı; bu mühürlerin ne zaman kaldırılacağını bir Allah bir de Ankara bilirdi. Anadolu'da geçirdiğim sekiz gün içinde tek damla içki görmediğimi belirtmeye değer. Dünyada içki yasağının içkiyi gerçekten yasaklar görüldüğü belki tek yer burası. İstanbul ise, daha sonra anlatılacak başka bir hikâye.

Madam Brotte'de sömürge yayılmasının başka bir kanıtını gördüm. Dünyayı, özellikle uzak ülkeleri dolaşırken şunun farkına varırsınız ki, belli ırklar, yabancı topraklara yerleştiklerinde belli kuralları izlerler. Bir İngilizin ilk yaptığı şey bir banka kurmaktır. İspanyol mutlaka bir kilise yapar, Fransız da bir kahve açar. Anadolu'da da durum böyledir.

Ertesi sabah samimî ihtiyar Fransız hanımefendiye biraz üzüntüyle veda ettim. Bizi Mudanya'dan getiren otomobille Karaköy'e bütün gün sürecek olan yolculuğa başladık. Bursa'nın eteklerinde Yunan felâketinin ilk gözle görülür işaretlerini gördüm. Yol kenarlarında terkedilmiş yüzlerce kamyon -Yunanlıların zorakî hediyeleri- vardı. Türkler bunları kaldırmak veya kurtarmak zahmetine bile gitmemişlerdi. Kızlara açıldıkça, yıkılmış çiftlik evleri her tarafta göze çarpıyordu. Yunanlıların Ankara'yı zaptedeceğine içtenlikle inandıkları saldırı sırasında tüm köyler baştan aşağı yok edilmişti. Oysa, ilerlediklerinden çok daha hızlı olarak geri döndüler.

Kağm Yolculuğu

Gerçek Anadolu'daydık. Ses güzelliği bakımından ancak Mezopotamya ile yarışan bu tatlı isim, "güneşin doğduğu yer" demektir. Güneş, beşerî ve manevî tüm ileri atılımların hikâyelerinde geçen kişi ve olaylar üzerinde uzun zamandır parlamıştı; çünkü şimdi insanlığın beşiğinin kenarları diyebileceğimiz yerlerden geçiyorduk. Kitab-ı Mukaddes günlerinin muhteşem ve ölümsüz simaları bu ovalarda yürümüşlerdi. İskender ve Pompey'in orduları burada ordugâh kurmuş, ünlü Gordion düğümü burada kesilmişti. Gene zırhlı haçlılar, Kudüs'e giderken buralardan geçmişlerdi; sağımızdaki ve solumuzdaki yeşil tepelerin arasında Yakın Doğu medeniyeti doğmuştu.

Yerinde olarak Anadolu kağını senfonisi adı verilmiş şeyle ilk temasım burada oldu. Türk çiftçisinin tek aracı öküz veya manda tarafından çekilen arabaların yağlanmamış tahta tekerleklerinden çıkan bu ses, belki dünyanın en acayip sesi. Tarsuslu Saul çağından bu yana, bu arabaların ne yapım şekli, ne de gürültüsü değişmiş. Gerçi korkunç gürültüyü işittiğinizde insana inanılmaz geliyor ama, yolları dolduran kağını arabalarının sürücüleri için, yolculuk sırasında uyanık olmak, görgü kurallarına aykırı bir şey. Ancak gıcırta durduğunda uyanıyorlar. Sessizlik, onların çalar saati. Yunanlılar Güneydeki önemli Türk limanlarını tıkadıkları zaman, Kemal'in bütün malzemeleri, Ankara'ya kadar iki yüz milden fazla bir mesafede bu arabalarla taşınmıştı.

Yolculuğa devam ettikçe memleket, gitgide Kuzey Fransa'nın savaştan sonraki görünümünü almaya başladı. Gülle çukurlarında hatmi çiçekleri büyümüşü; her tarafta, bir ev veya köyün kuru, katı harabesi, çevreye gözcülük ediyordu. Yunanlılarla Türklerin kanlı bir savaşa tutuştukları İnönü köyünden geçtik; tam güneş batarken de Karaköy'e vardık; burası, Türkiye'nin her tarafında görebileceğiniz, birkaç kahvehaneyle çevrili bir tren istasyonundan ibaretti. Türk ordularının bir birliği yakınlarda çadır kurmuştu. Kahvelerimizi içmeden önce, kağıtlarımızı polis incelemesine sunmamız gerekiyordu.

Bir saat sonra, o sabah Haydarpaşa'dan kalkmış olan tren vardı. Birinci mevki bir kompartımına kendimizi atarak, Ankara yolculuğumuzun son bölümüne başladık. Geceyarısı, bir zamanlar önemli bir kasaba olan ve Yunanlılarla Türklerin aylarca bir ölüm kahm savaşına tutuştukları Eskişehir'de bizi buldu. Türklerin 1921'deki çekilişinden sonra, kasaba Yunanlılarca yakılmıştı. Trene binip de sert koltuk -çünkü Türkiye'de Pulmanlar bilinmiyor- üzerinde biraz uyumaya çalıştığım anda,

Anadolu'yu kaşındıran küçük seyyahlarla tanışmaya başladım. Bunlar, insanlara rahatsızlığın ne olduğunu gösteren küçük, inatçı tabiat rehberleridir.

Birkaç saattir etraf gitgide yalçınlaşmıştı. Sallanan mısırları ve şükran dolu yeşillikleriyle bereketli ovalar, çok geride kalmıştı. Durmadan tepelere tırmandıkça, zaman zaman Ankara keçisi sürüleri görüyorduk. Kasvetli, çıplak bir manzaraydı ama, gözle görülebilen bütün arazinin ve daha da ötesinin her santimi için dövüşülmüştü.

Ertesi sabah saat dokuzda, tembelce kıvrılan dar bir ırmağı geçtik. Diğer tarihî nehirlerin çoğu gibi önemsiz görünmekle beraber, bu nehir, Türk şarkılarında ve geleneğinde ölümsüzleşecek. Gelecek tüm yıllarda, pazarlarda rastlayacağımız ilginç hikâyeciler, onun kayalık kıyılarında olup bitenlerin destanını anlatacaklar. Bu önemsiz görünümlü nehir, Yunan taarruzunun zirve noktasını teşkil eden ve Kemal Paşa'nın ordusunun son bir ümitle gayretini gösterdiği ünlü Sakarya'ydı. Nehri geçtiğimiz noktanın pek yakınında, Yunanlılar geri atılmış ve taarruzları kırılmıştı. Fransa için Marne, İtalya için Piave neyse, yeni Türkiye için de Sakarya odur. O, ümit yıldızının doğduğu noktayı göstermektedir.

Daha ne olduğunu pek anlayamadan, kara bir duman örtüsü, bir şehrin değişmez ileri karakolu, uzakta göründü. Sonra, güneş ışığında dik ve beyaz duran tek tük cami ve minareler gördüm; az sonra Ankara'daydık. Demiryolu istasyonu şehrin eteklerinde olduğundan, kalacağım yere gitmek için, otomobille bir milden fazla yol almam gerekti.

Yolculuğun sıkıntılarına rağmen, trenden indiğimde bir çeşit heyecana kapıldığımı itiraf etmeliyim. Nihayet, belki de medeniyet tarihinde emsali olmayan bir başkenteydim. Önce Erzurum'da, sonra Sivas'taki geçici konaklamalardan sonra Kemalistler, hükümetlerini, Anadolu demiryolunun bir yol başındaki bu bakımsız, harap, yarı yanmış köyde kurmuşlardı. Ankara, tarihsel ilişkilerden yoksun değildi; bir defa haçlılar burada konakladıkları gibi, korkunç Timurlenk de ünlü bir savaşta Sultan Bayezid'i yenip esir alarak Doğuya götürmüştü.

Ankara, Garip Başkent

Nerdeyse bir gecede nüfus, onbinden altmışbine çıkmıştı. Türk parlamentosuna verilen adla Büyük Millet Meclisinin doğuşuyla birlikte, kabine, hükümetin bütün üyeleri ve millî yönetimine katılan pek çok insan gelmişti. Yunanlıların geçen yıl yenilgiye uğratılışına kadar Ankara, aynı zamanda Türk Ordusunun genel karargâhı ve başlıca ikmal üssüydü.

O zaman da, şimdi de Ankara, her Avrupa elçiliğinde geleceğine ilgi duyulan bir devletin başkentinden çok, ilk zenginlik dalgasını yaşamakta olan bir Batı madencilik kasabasına benziyordu. Her ev, hattâ oturulabilecek her delik, insanlarla dolup taşıyordu. Amerikan konsolosu Imbrie, bir yıl, hükûmetin kendisine tahsis ettiği bir yük vagonunda oturmak zorunda kalmış; üstelik, bu uyduruk evi elinden kaçırmamak için bütün gücüyle uğraşmaya mecbur olmuştu. Dükkânlar ilkeldi ve bir Avrupalının gidebileceği gibi sadece iki restoran vardı.

Bildiğimiz anlamda otel yoktu. Otele en yakın şey, Türkçe anlamı ev olan, sözde *han*'di. Yolcuların konakladığı ortalama bir Türk köy hanı, ortada avlusu olan beyaz badanalı bir yapıdan ibarettir; kervan sürücüleri, geceleri, katırlarını veya develerini bu avluya bağlayıp yukarı katta yerde yatarlar. Hanın kendine özgü bir havası ve gözle daha iyi görülebilir başka şeyleri vardır.

Eğer yeni Türk hareketine can veren vatanseverlik duygusu hakkında şüpheniz varsa, Ankara'ya gitmeniz bunu dağıtmaya yeter. Tasvir edilmesi hemen hemen imkânsız bir konforsuzluğun içinde, çoğu bir zamanlar Londra, Paris, Berlin, Roma veya Viyana'nın lüks ve rahatlığında yaşamış eski elçiler olan yüksek memurların, sabırla günlük görevlerini yapmakta olduklarını görürsünüz.

Neyse ki ben, Ankara'ya gelen her ziyaretçinin kaderi olan bu maddî konforsuzluğa karşı bir tür sigortalanmışım. Kemal'in konutundan sonra, oturulmaya elverişli hemen tek yer, Yakın Doğu Yardım Misyonu mensuplarının kullanımı için yenilenmiş, son zamanlarda da Chester İmtiyazı temsilcilerine satın alınmış binaydı. İstanbul'dan ayrılmadan önce, burada kalmak için izin almışım ki, bu birçok yönden Allahın bir lûtfuydu. Bir mucize kabilinden, fakat daha önemlisi, yerleri ovdurup yatakları havalandırtığım üç yaşlı Ermeni hizmetkâr sayesinde, haşerat tozuna ihtiyacım olmadı. Gerçekte, bunları beraberimde İstanbul'a geri getirdim ve daha çekici başka mallarla değiştirdim.

Chester İmtiyazından söz ederken, Ankara'da daha yarım gün geçirir geçirmez içime doğan şu çarpıcı gerçeği hatırlıyorum. En fakir kundura boyacısına varıncaya kadar herkes, sadece bu imtiyaz hakkında bilgi sahibi olmakla kalmıyor, aynı zamanda onu, Türkiye'nin gelişmesi ve zenginleşmesi için şaşmaz bir ilâç sayıyor. Bir Türk köylüsüne bu imtiyazı sorun; size bunun, gelecek ay çiftliğinin kenarından bir demiryolu geçmesi demek olduğunu söyler. Chester imtiyazcılarının, bir ekonomik dönüşümü gerçekleştirebilecekleri yolunda, körcesine ve âdetâ insanın içine dokunan

bir inanç var. Türkiye'nin her tarafında olduğu gibi Ankara'da da, Amerikalının şu anda en makbul yabancı oluşunun bir nedeni bu. Ancak Chester sorununun tümü, daha sonraki bir makalede ele alınacak.

Tercihin Sebepleri

Şimdiye kadar kendinize şu soruyu sormuş olmanız gerekir: Niçin Türkler, bu bakımsız kasabayı başkentleri olarak seçmişler? Cevap ilginç. İlki, savunma düşüncesi. Ankara, denizden iki yüz küsur mil uzaklıkta ve Yunanlıların ıstırapla keşfettikleri gibi, her istilâcı ordu ülkede yaşamak zorunda. Anî bir saldırı halinde bile, kaçış yolu sağlayan vahşi ve sarp geri bölgeleri var. Ama bu, sadece dış sebep.

Eğer konuştuğunuz Türk samimiyse, bu tecridin gerçek amacının, belki de hükümet personelini dalaverelerden uzak tutmak olduğunu söyleyecektir. İstanbul'da memur, gayrimeşru resmî işlemlerin alışlagelmiş oyun alanıdır. Milliyetçi Hükümet, bu geçiş döneminde işi şansa bırakmıyor. Ankara'yı seçen Kemal Paşa; bu tercihi, onun takdir gücü hakkında fikir veriyor.

Ankara'nın ana caddesi, kaldırımsız, düzensiz bir sokak; yakıcı güneş, sokağın bitmek bilmez toz ve gürültüsü üzerinde parlıyor. Bir ucunda, üzerinde beyaz yıldız ve hilâliyle kırmızı Türk bayrağı dalgalanan alçak, sıvalı bir bina var. Kemal'in kişiliğinden sonra, Türk Hükümetinin ruhu sayılabilecek olan şey, burada yer alıyor. Büyük Millet Meclisinin çalışma yeri burası. Kemal Paşa burada Başkan seçilmiş, Lozan Andlaşması burada onaylanmış.

Büyük Millet Meclisinin bütün parlâmentolar arasında bir eşi yok; şu nedenle ki, aynı zamanda milletin yürütme gücünün de başı olan kendi başkanını seçmekle kalmıyor, fakat başbakan da dahil olmak üzere, hükümetin bütün üyelerini de seçiyor. Bu usûle göre bir hükümet, İngiltere veya Fransa'da olduğu gibi, başbakan güvenoyu alamadığı zaman düşmez. Eğer bir vekil istenmiyorsa, yasama organınca görevden alınır, yerine bir yenisi seçilir ve hükümet işleri, kesintiye uğramaksızın devam eder. Meclis üyeleri, şüphesiz, halk tarafından seçilmişlerdir.

Bütün bunlar, konuya giriş niteliğinde. Artık Kemal'in sahasındaydım ve şimdi işim onu görmektir. Bir Çarşamba günü öğle vakti Ankara'ya varmış ve hemen Reşat Beyi, kendisine Amiral Bristol'dan bir takdim mektubu getirdiğim Başvekil Rauf Beye göndermiştim. Lozan'daki kriz nedeniyle kabine, hemen sürekli toplantı halindeydi ve onu ancak ertesi sabah saat dokuzda görebildim.

Sıvalı, küçük, yetersiz döşenmiş, fakat baş sâkininin kişiliği sayesinde canlı bir bina olan Hariciye Vekâletinde kendisiyle üç saat geçirdim. Denizci bir Başbakan olan Rauf Bey -kendisi Türk Donanmasında amiraldi- bir denizcinin samimî, açıksözlü, sağlam tavırlarını taşıyordu. Üstelik, kabinenin İngilizce bilen tek üyesiydi; bana, 1903'te Beyaz Saray'da Roosevelt'i ziyaret ettiğini söyledi. İngilizlerin 1920'de Malta'ya sürdükleri ileri gelen Türklerden biriydi. Bana söylediğine göre sürgündeki tek tesellisi, denizci arkadaşlarından arasına kendisine ulaşan *Saturday Evening Post*'tu. Bu dergileri o kadar etraflı okumuştur ki, onlardan uzun alıntılar yapıyordu. Benim General Smuts hakkındaki bir makalemlle özellikle ilgilenmişti; Smuts'un self-determinasyon'la ilgili düşünceleri, yeni Türk politikasının şekillenmesine yardımcı olmuştu.

Ertesi gün öğleden sonra saat beşte Kemal Paşayı evinde görmek üzere randevuyu bana Rauf Bey aldı. İlk plâna göre, orada o akşam ikimiz birlikte yemek yiyecektik. Daha sonra bu değişmiş, çünkü Rauf Beyin sözleriyle "Gazinin kayınları kendisine misafir, ev kalabalık". 'Kayınlar' (*in-laws*) deyimini kullanmasından, Rauf Beyin Batı deyimlerine ne kadar çabuk adapte olduğunu görebilirsiniz.

Başvekilin Gazi'den söz etmesini açıklamak gerek. Genellikle Ankara halkı, Kemal'den Paşa olarak söz eder. Okumuş Türkler ise, onun için daima, daha sonraki unvanı olan Gazi unvanını kullanırlar; Meclisin oyuyla verilmiş olan bu unvan, Türkçede "fatih" anlamına geliyor. Fatih Mehmet'in İstanbul kapılarını çökertip Boğazda İslâmiyet çağını açtığı o tarihi 1453 gününden bu yana, bu azametli ünvan, sadece üç kişiye verilmiş. Biri, Plevne kahramanı Topal Osman Paşa; ikincisi, 90'ların sonlarına doğru Yunanlıları hezimete uğratan Muhtar Paşa; üçüncüsü de, Mustafa Kemal.

Ayın onüçü Cuma günüyle birlikte, Kemal'le uzun zamandır beklediğim mülâkat da geldi. Kendisi, Ankara'dan yaklaşık beş mil ötede bir çeşit yazlık yeri olan Çankaya'da, Türklerin villâ dedikleri bir köşkte oturuyordu. Ankara'da otomobil az olduğu için, bir nakliye aracıyla gitmek zorunda kaldım. Reşat Bey de benimle geldi ama, Kemal'le konuşmamızda hazır bulunmadı.

Gazi'nin Konutu

Kemal'in konutuna yaklaştıkça askerlere rastlamaya başladık; ilerledikçe, bunların sayıları arttı. Bu askerler, Kemal'in hayatını korumak için alınan birçok tedbirlerden biriydi; çünkü kendisi, her an kızgın bir

Yunanlı veya Ermeni tarafından öldürülme tehlikesindeydi. Onu öldürmek için birkaç teşebbüste de bulunmuş, bir seferinde yanındaki bir Türk subayı, suikastçı tarafından ağır yaralanmıştı.

Az sonra, yeşil bir tepe üzerinde, düzenli bir bahçe ve badem ağaçlarıyla çevrili, cephesi kırmızı, güzel bir beyaz taş bina görüldü. Sağda daha küçük bir taş evcik vardı. Daha önce buraya gelmiş olan Reşat Bey, bunun Türk milletince Kemal'e hediye edilmiş ev olduğunu söyledi. O söylemeseydi de, nöbetçilerin sıklaşmasından bunu anlayabilirdim. Giriş kapısına vardığımızda bir çavuş bizi durdurup ne işimiz olduğunu sordu. Reşat Bey, adama, Gazi ile randevum olduğunu söyledi; o da, kartımı alıp içeri götürdü.

Çavuş birkaç dakika sonra dönerek bizi beraberinde küçük taş evciğe götürdü; Kemal burayı kabul odası olarak kullanıyordu. Burada, Gazi'nin kayınpederi olan Muammer Uşakî Beyi gördüm; kendisi, İzmir'in en zengin tüccarı, aynı zamanda New York ve New Orleans pamuk borsalarının ilk Türk üyesiydi. Amerika'yı sık sık ziyaret etmiş olduğundan İngilizce biliyordu. Kemal'in kabine toplantısında olduğunu ve beni az sonra göreceğini söyledi.

Kemal'in Çelik Gözleri

Tam Muammer Beyle Türkiye'nin ekonomik geleceği hakkında bir tartışmaya başlamıştım ki, Kemal'in yaveri, hâkî üniformalı, iyi giyimli genç bir teğmen içeri girerek, Gazi'nin beni görmeye hazır olduğunu söyledi. Onunla birlikte küçük bir avludan ve dar bir geçitten geçtik ve kendimi esas konutun kabul salonunda buldum. En makbul Avrupa stilinde döşenmişti. Bir köşede bir kuyruklu piyano vardı; onun karşısında, birçok ciltleri Fransızca bir sıra, dolu kitap rafı bulunuyordu; duvarlarda da başka hediye kılıçlar asılıydı.

Bitişik odada, geniş yuvarlak bir masa etrafında oturmuş, hızlı hızlı konuşan bir grup insan görüyordum. Bu, toplantı halindeki Türk kabinesiydi ve Lozan'dan gelen son telgrafları tartışıyorlardı; Hariciye Vekili ve kabinenin orada bulunmayan tek üyesi olan İsmet Paşa, bir gün önce, Chester İmtiyazı ve Türk dış borçları hakkındaki Türk ultimatomeni vermişti. Ekonomik savaşın âkıbeti, havadaydı.

Ben yaklaşıncı Rauf Bey dışarı çıktı ve beni kabinenin toplandığı odaya götürdü. Grupla kısa bir tanışma oldu. Ama benim gözlerim tek bir kişinin üzerindeydi. O da, masanın başındaki yerinden kalkıp elini uzatarak bana doğru gelen uzun boylu kişiydi. Kemal'in sayısız resimlerini görmüş

olduğumdan, görünüşüne âşinaydım. O, insanlara ve meclislere hâkim olacak tipteydi: Bir defa, hemen hemen 1.80'lik boyu, mükemmel göğsü, omuzları ve askerce tavırla insanı etkileyen fizik yapısıyla; sonra, bir insanda gördüğüm -ki ben, merhum J.P. Morgan, Kitchener ve Foch'la görüşmüştüm- en dikkate değer gözlerin esrarengiz kudretiyle. Kemal'in gözleri, çelik mavisi, sert, taş gibi, affetmez olduğu kadar nüfuz ediciydi.

Pek az kişi, Kemal'i gülerken görmüştür. Kendisiyle geçirdiğim ikibuçuk saat içinde hatları, ancak bir defa bir parça gevşer gibi oldu. Demir maskeli bir adama benziyordu; maske de, onun tabii yüzüydü.

Onu üniformalı göreceğimi zannediyordum. Oysa, çizgili gri pantolon ve rugan ayakkabılarla siyah bir jaketataydan oluşan çok şık bir kıyafet içersindeydi. Kanat yaka ve mavili sarılı bir kravat taşıyordu.

Rauf Bey, kabine odasında beni Kemal'e takdim etti. Mütad selâmlaşmaları Fransızca olarak teati ettikten sonra, şöyle dedi: "Belki, konuşmak için bitişik odaya geçip, kabineyi tartışmalarıyla başbaşa bıraksak daha iyi olur." Bunları söylerken bitişik salonu gösterdi. Rauf Bey sağımda, Kemal solumda, küçük bir masaya oturduk. Efendisinden daha az şık olmayan bir erkek hizmetkâr her zamanki gibi koyu Türk kahvelerini ve sigaraları getirdi. Mülâkat başladı.

Gazi, Fransızca ve Almanca bilmekle beraber, bir tercüman aracılığıyla Türkçe konuşmayı tercih ediyordu. Ben, gene sözde Fransızcamla, onunla tanışmaktan duyduğum büyük memnuniyeti ifade ettikten sonra, Rauf Bey araya girerek, büyük adamın kendi diliyle konuşmasının belki en iyisi olacağını söyledi. Bunda mutabık kalındı ve o andan itibaren Başvekil, tercümanlık yaptı.

Kemal, nasılsa, benim Ankara yolculuğumun başına gelen güçlükleri ve gecikmeleri işitmişti. Ankara gibi bir yerde yönetimin etrafını saran güçlükler içinde böyle şeylerin olabileceğini söyleyerek hemen özür diledi. Sonra şunları ekledi: "Geldiğinize çok memnun oldum. Biz, Amerikalıları Türkiye'de görmek istiyoruz; çünkü özlemlerimizi en iyi onlar anlayabilirler."

Sonra, dobra dobra, kısa ve açık ifadesiyle, âdetâ emir veren bir subay gibi, sordu: "Size ne söylememi istiyorsunuz?"

"İlkin" diye cevap verdim, "bana, Amerikan halkı için bir mesaj verebilir misiniz?"

Bu, metodik bir soruydu; çünkü onun Amerikalılara karşı dostça duyguları olduğunu ve böyle bir sorunun, konuşmanın akışını

serbestleştireceğini biliyordum. Bu, az konuşan kişilerle mülâkat yaparken kullandığım ve konuşma dalgaları doğurmakta nadiren başarısız kalan bir manevraydı.

Washington İçin Takdir Duygusu

En ufak bir tereddüt geçirmeksizin -şunu da ekleyebilirim ki, bütün konuşma sırasında bir cevap için hiçbir zaman duraklamadı- şöyle dedi:

“Memnuniyetle. Birleşik Devletlerin ideali, bizim de idealimizdir. Büyük Millet Meclisininin 1920 Ocağında ilân ettiği Millî Misakımız, sizin Bağımsızlık Beyannamenize çok benzer. O, sadece, Türk ülkesinin istilâdan kurtulmasını ve kendi kaderimize hâkim olmamızı ister. Bağımsızlık, hepsi bu. O, halkımızın misakı, anayasasıdır ve ne pahasına olursa olsun, bu misakı korumaya kararlıyız.

Türkiye de, Amerika da, demokratik rejimlerdir. Gerçekten, şu andaki Türk Hükûmeti, dünyadaki en demokratik hükûmettir. Halkın mutlak egemenliğine dayanır ve onun temsilcisi olan Büyük Millet Meclisi, yargı, yasama ve yürütme organıdır. Kardeş demokrasiler olarak, Türkiye ile Amerika arasında en sıkı ilişkiler olmalıdır.

Ekonomik ilişkiler alanında Türkiye ile Birleşik Devletler, her iki taraf için de en büyük yarar sağlayacak şekilde, birlikte çalışabilirler. Zengin ve çeşitli millî kaynaklarımızın, Amerikan sermayesi için çekici olması gerekir. Biz, gelişmemizde Amerikan yardımını memnuniyetle karşılıyoruz; çünkü bütün başka ülkelerin sermayesinden farklı olarak Amerikan parası, Avrupa milletlerinin bizimle ilişkilerine can veren siyasal entrikalardan uzaktır. Başka bir ifadeyle Amerikan sermayesi, yatırılır yatırılmaz bayrağını çekmeye kalkmaz.

Amerika'ya olan inanç ve güvenimizin somut bir delilini, Chester İmtiyazını vermek suretiyle gösterdik. Gerçekten bu, Amerikan halkına bir teveccühtür.

Hayatım boyunca, Washington ve Lincoln'ün hayat ve eserlerinden ilham aldım. İlk onüç devletle yeni Türkiye arasında ilginç bir benzerlik vardır. Sizin atalarımız, İngiliz boyunduruğunu kaldırıp attı. Türkiye de, üzerindeki bütün rüşvet ve yiyicilikle birlikte taşıdığı eski imparatorluk boyunduruğunu, daha da kötüsü başka milletlerin bencil müdahalelerini kaldırıp attı. Biz şimdi, yeni bir milletin doğuşuna şahit olan bir doğum sürecinin içindeyiz. Amerikan yardımıyla amacımıza ulaşacağız.”

Sonra, öne doğru eğilip, bütün mülâkat sırasında yaptığı tek hareketle sunları söyledi:

“Biliyor musunuz, Washington ve Lincoln niçin beni daima etkilemişlerdir? Söyliyeim size. Onlar, sadece Birleşik Devletlerin şerefi ve kurtuluşu için çalıştılar; oysa, öbür başkanların çoğu, öyle görünüyor ki, kendilerini tanılaştırmaya çabaladılar. Kamu hizmetinin en yüksek şekli, bencil olmayan çabadır.”

Bunun üzerine sordum: “Sizin için devlet yönetiminde ideal nedir? Başka bir deyişle, Pan-İslâmizm ve Pan-Turanizm fikirlerine hâlâ inanıyor musunuz?”

“Kısaca söyleyeyim” dedi. “Pan-İslâmizm, din ortaklığına dayanan bir federasyon demektir. Pan-Turanizm ise, ırka dayanan aynı çeşit bir çaba ve ihtiras ortaklığını temsil ediyordu. Her ikisi de yanlışti. Pan-İslâmizm fikri, asırlar önce Viyana kapılarında, Türklerin Avrupa’da ulaştıkları en kuzey noktada öldü. Pan-Turanizm de, Doğu ovalarında mahvolup gitti.

Bu hareketlerin her ikisi de yanlışti; çünkü, kuvvet ve emperyalizm anlamına gelen fetih fikrine dayanıyorlardı. Uzun yıllar emperyalizm, Avrupa’ya hâkim oldu. Ancak emperyalizm ölüme mahkûmdur. Bunun cevabını, Almanya’nın Avusturya’nın, Rusya’nın ve geçmişteki Türkiye’nin yıkılışında bulursunuz. Demokrasi, insan ırkının ümididir.

Bir Türkün ve savaş için yetişmiş benim gibi bir askerin böyle konuşması size garip gelebilir. Oysa, yeni Türkiye’nin temelindeki fikir aynen budur. Biz, zor kullanma, fetih istemiyoruz. Yalnız bırakılmamızı ve kendi ekonomik ve siyasal kaderimizi kendimizin tayin etmesine müsaade edilmesini istiyoruz. Yeni Türk demokrasisinin tüm yapısı, bunun üzerine kuruludur; şunu da ilâve edeyim ki, bu demokrasi, Amerikan düşüncesini temsil eder; şu farkla ki, siz kırksekiz devletsiniz, biz bir tek büyük devletiz.

Yüzlerce yıl boyunca Türk İmparatorluğu, Türklerin azınlıkta olduğu karmaşık bir insan yığınıydı. Daha başka sözde azınlıklarımız da vardı ve bunlar, sıkıntılarımızın büyük kısmının kaynağı olmuşlardı. Bu, ve eski fetih düşüncesi... Türkiye’nin gerilemesinin bir sebebi, bu güç yönetim işi yüzünden kendisini tüketmiş olmasıydı. Eski İmparatorluk çok büyüktü ve her an kendisini problemlere açık buluyordu.

Oysa, eski kuvvet, fetih ve yayılma fikri, Türkiye’de ebediyen ölmüştür. Eski İmparatorluğumuz, Osmanlıydı. Bu da, kuvvet ve zor demektir. Bu artık anlamını kaybetmiştir. Biz şimdi Türküz, yalnızca Türk. İşte bunun içindir ki, Woodrow Wilson’un gayet iyi ifade ettiği self-determinasyon idealine dayanan, Türklere ait bir Türkiye istiyoruz. Bu, milliyetçilik demektir ama, Avrupa’nın pek çok yerlerinde self-determinasyon’u engelleyen bencil türden bir milliyetçilik değil. Ne de keyfi gümrük

duvarları ve sınırlar demek. Bizim milliyetçiliğimiz, ticarete açık kapıyı, ekonominin yeniden canlandırılmasını, bir vatanda beliren gerçek anlamda ülkesel bir vatanseverliği ifade eder. Kan ve fetihle dolu bunca yıldan sonra nihayet Türkler, bir anavata kavuşmuşlardır. Bunun sınırları belirlenmiş, dert kaynağı olan azınlıklar dağıtılmıştır; işte bu sınırların içinde mevkiimizi korumak ve kendi kurtuluşumuz için çalışmak istiyoruz. Kendi evimizin efendileri olmak istiyoruz.”

Kemal'in Yapıcı Programı

Gene bana doğru eğildi ve keskin, kesik kesik uslûbuyla şunları söyledi:

“Biliyor musunuz, Avrupa’da barışı ve yeniden inşayı engellemiş olan şey nedir? Sadece şu: Bir milletin diğerine müdahalesi. Daha önce bahsettiğim, haris, bencil milliyetçiliğin bir parçası. Bu, ekonominin yerine siyasetin geçmesi sonucunu doğurmuştur. Alman tamirat tazminatı kördüğümü, bunun yalnızca bir örneğidir. Küçük çaplı siyaset, dünyanın baş belâsıdır.

Bizim güçlkle kazandığımız Türk bağımsızlığını engellemeye çalışan, milliyetçiliğimizi kötüleyen, bunun doğu komşularımızı fethetme arzusunu maskeleyen bir kamuflajdan ibaret olduğunu söyleyen, ekonomiyi yönetecek yetenekte olmadığımızı ileri süren milletler var. Bakalım, göreceğiz.

Yeni Türkiye’nin ilk ve en önemli düşüncesi, siyasal değil, ekonomiktir. Biz, dünya üretiminin de, tüketiminin de bir parçası olmak istiyoruz.”

“Birleşik Devletler, sizin bu yeni Türkiye’nize somut olarak ne gibi yardımlarda bulunabilir?” diye sordum.

Solumdaki sarışın dev, “birçok şeyler” dedi. “Türkiye, temelde bir tarım ülkesi. Başarı veya başarısızlığımız tarıma bağlı. Canlandırma programında başlıca üç faaliyet önde geliyor. Bunlar, tarım, ulaştırma ve sağlık; çünkü köylerimizdeki ölüm oranı, dehşet verecek kadar yüksek.

İlkin tarımı alalım. Birincisi, tarım okulları açmak ki bunda Amerika yardımcı olabilir, ikincisi traktör ve diğer modern tarım makinelerine yer vermek suretiyle, tamamen yeni bir tarım bilimi geliştirmek zorundayız. Pamuk gibi yeni ürünleri geliştirmemiz, tütün gibi eski ürünleri de yaygınlaştırmamız gerekiyor. İster karayolunda, ister çiftlikte olsun, motor bizim ilk yardımcımız olacaktır.

Ulaşım da aynı derecede hayattır. Dünya Savaşından önce Almanlar, Türkiye’nin ulaşımı için kapsayıcı bir plân hazırlamışlardı; ancak bu,

ülkenin onlar tarafından ekonomik bakımdan sömürülmesi fikrine dayanıyordu. Almanlardan kurtulduğumuza memnunuz; benim açımdan da, hiçbir zaman bu otoriteyi tekrar ele geçirebilecek değillerdir. Çok ihtiyaç duyduğumuz demiryollarımızı geliştirmek için gözlerimizi Amerika'ya çevirdik. Onlara Chester İmtiyazını vermemizin bir sebebi bu. Bu imtiyazın bizim için ne ifade ettiğini Amerikalıların anlayacaklarını ümid ediyorum. Bu, sadece yeterli bir ulaşım değil, aynı zamanda yeni limanların inşası ve millî kaynaklarımızın, özellikle petrolün işletilmesi ümididir.

Sağlık konusunda zaten, kabinemizin bir unsuru olarak, bir Sağlık Bakanlığı kurduk; çocuk ölümlerini önlemek için her türlü çaba gösterilecektir. Bu konuda da gene Amerika yardımcı olabilir.

Ekonomiden söz ederken, yeni Türkiye için hayati önem taşıyan başka bir soruna da değinirim. Geçmişte Türkiye'nin trajedisi, büyük Avrupa devletlerinin, onun ticarî gelişmesi konusunda birbirlerine karşı olan bencil tutumlarıydı. Bu, büyük imtiyazlar koparma oyununun kaçınılmaz sonucuydu. Devletler, ahır yemliğindeki köpekler gibiydiler; kendi istediklerine ulaşamadıkları zaman, rakiplerini de bundan uzak tutmaya çalışıyorlardı. Yıllardır Çin'de olup bitenler de aynen böyledir; ancak onlar, Türkiye'yi Çin'e çeviremeyeceklerdir. John Hay tarafından ortaya atılmış bulunan, herkese açık kapı ve herkes için fırsat eşitliği üzerinde ısrar edeceğiz. Eğer Avrupa devletleri bu usûlden hoşlanmazlarsa, bunun dışında kalabilirler”.

Bundan sonraki sorum şuydu: “Dünyanın bugünkü hastalığı için ilâcımız nedir?”

Hemen cevapladı: “Aptalca şüphe ve güvensizlik değil, akıllıca işbirliği”.

“Milletler Cemiyeti bir çare mi?” diye devam ettim.

“Hem evet, hem hayır” dedi Kemal. “Cemiyetin hatası, bazı milletleri yönetmek, diğer milletleri de yönetilmek üzere ayırmış olmasıdır. Wilson'un self-determinasyon fikri, garip şekilde ortadan kalkmış görünüyor”.

Kemal'e, Türkiye'nin Milletler Cemiyetine girmesine taraftar olup olmadığını sorduğumda, şu cevabı verdi:

“Şarta bağlı; ancak şu andaki işleyiş şekliyle Cemiyet, bir deneme niteliğini sürdürmektedir”.

Şunu söylemekle bir sırrı açığa vurmuş olmuyorum ki, Kemal, Alman entrikası yüzünden ülkesine çok pahalıya mal olmuş bulunan Büyük Savaşın çok daha önceleri, İstanbul'daki Alman entrikalarına sürekli

şekilde karşıydı. Almanlarla ilgili herşeye karşı şiddetli muhalefeti yüzünden, savaş sırasında hükümetin kontrolünü Talât Paşa ile paylaşan Enver Paşa, onu ordu hizmetinde harcayıp kurtulmaya çalışmıştı. Oysa Enver, Kemal'in kariyerini sona erdirecek yerde, ona Türkiye'yi kurtarma ve kendisini milli kahraman yapma fırsatını vermişti.

Evrensel ilgi çeken bir konuda, Türk kadınının kurtuluşu konusunda Kemal'in kesin fikirleri var. Yalnız peçenin kesinlikle yasaklanmasına taraftar olmakla kalmıyor, kadının kamusal hayatın bir parçası olmasını da istiyor. Bu konudaki görüşleri şöyle:

“Kadınlarımız, eğitimde ve çalışmada erkeklere eşit olmalı. İslamiyetin en eski günlerinden beri, kadın bilginler, yazarlar, hatipler ve bunun gibi okul açıp ders veren kadınlar olmuştur. Hatta İslam Dini, kadınlara, kendilerini erkeklerle aynı derecede eğitmelerini emreder. Yunanlılarla olan savaşta Türk kadınları, cephedeki erkeklerin yerine geçerek evlerinde her türlü işi yapmış, hattâ ordunun ikmal ve mühimmat taşınması işini üstlenmişlerdir. Bu, gerçek bir sosyolojik prensibin, yani toplumu daha iyi ve daha güçlü kılmak için kadınların erkeklerle işbirliği etmesi gerektiği prensibinin bir sonucu olmuştur.

Türkiye’de kadınların hayatlarını tembellek ve aylaklık içinde geçirdikleri sanılmaktadır. Bu bir iftiradır. Büyük şehirler hariç, Türkiye’nin tümünde kadınlar, erkeklerle yanyana tarlalarda çalışmakta ve genel olarak millî çalışmaya katılmaktadırlar. Sadece büyük şehirlerde Türk kadınları kocalarınca kapatılmaktadır. Bu da, kadınlarımızın, dinin emrettiğinden daha fazla örtünüp kapanmalarından ileri gelmektedir. Gelenek, bu noktada fazla ileri gitmiştir.”

Bütün mülâkat sırasında, sözlerini vurgulamak için öne doğru eğildiği iki an dışında Kemal, koltuğunda dimdik oturmuş ve sürekli olarak sigara içmişti. Bu taş gibi hatlarda en ufak bir yumuşama belirtisinin görüldüğü tek an, konuşmanın sonunda az çok kişisel nitelikte meseleleri tartışmaya başladığımız zamandı; kendisine, evlenmemiş olduğumu, çünkü çok seyahat ettiğimi ve hiçbir kadının böyle sonu gelmez bir faaliyete tahammül etmeyeceğini söyledim. Bunun üzerine, “Ben de, ancak son zamanlarda evlendim” dedi.

Bayan Kemal

Bu, doğal olarak, bizi Kemal'in hayatındaki romansa götürüyor. Bütün diğer demir adamlar gibi, onun da hassas bir noktası var; Bayan Kemal'e rastlayınca, onun nasıl olup da teslim olduğunu anladım. Tüm hikâyeyi ilk ağızdan ve aşağıdaki şekilde işittim:

Mülâkatın ortasında hizmetkâr içeri girdi ve Kemal'in kulağına birşey fısıldadı. Kemal derhal döndü ve gururla "Bayan Kemal geliyor" dedi.

Birkaç saniye sonra, şimdiye kadar rastladığım en çekici Türk Kadını odaya girdi. Orta boylu, tam doğulu yüzlü ve parlak siyah gözlüydü. Her hareketi zerafetin ta kendisiydi.

Kemal, beni eşine Türkçe olarak takdim etti. Kendisine Fransızca hitap ettim ve mükemmel bir İngilizceyle cevap verdi; aslında, İngiliz aksanıyla konuşuyordu. Bunun sebebi de, okul hayatının bir kısmını İngiltere'de geçirmiş olmasıydı. Daha sonra Fransa'da okumuştur. Bayan Kemal hemen masanın yanındaki koltuğa oturdu ve eşiyile karşılıklı görüşmemi ilgiyle izledi.

Onun gelişinden az sonra Kemal, kabinenin hâlâ toplantı halinde olduğu bitişik odaya çağrıldı; onun yokluğu sırasında Bayan Kemal, bana hayat hikâyesini anlattı; bu, seçkin kocasının daha zahmetli kariyerinin hikâyesini, çekici şekilde tamamlıyordu.

Daha önce bahsetmiş olduğum gibi, babası, uzun yıllar Türkiye'nin ekonomik başkenti olan İzmir'in en zengin tüccarı. Kendi ismi Latife. Buna, Türkçede evli veya bekâr bayan anlamına gelebilecek "hanım" kelimesini eklemek gerek. Böylece, evlenmeden önceki ismi Latife Hanım'dır. Eğer şimdi tam evlilik ismini kullanırsa, Latife Gazi Mustafa Kemal Hanım olması gerekir.

Yunan Savaşının ilk günlerinde kâh Paris'te kâh Londra'daydı. 1921 güzünde, o zaman Yunanlıların elinde olan İzmir'e geri döndü; Yunanlılar babasını hapsedmişlerdi, daha sonra kendisini de Türk casusu olma iddiasıyla tutukladılar. Kapıda iki Yunan askerinin nöbetçiliğinde kendi evinde göz hapsine mahkûm oldu. Burada üç ay geçirdi.

Bir gün Yunan nöbetçileri ansızın ortadan kayboldular. Ortada, hızlı çekilişin telâş ve gürültüsü vardı; ertesi sabahın erken saatlerinde muzaffer Türkler İzmir'e girdiler. Birkaç gün sonra Kemal de gelip ordularının başında muzafferane İzmir'e girdi. Bundan sonrasını Lâtife Hanımın kendi saf kelimeleriyle anlatayım:

"Mustafa Kemal'le hiç tanışmamış olmakla beraber, onu İzmir'deki ikameti sırasında bizim misafirimiz olmaya davet ettim. Cesaretini, vatanseverliğini ve liderliğini takdir ediyordum; davetimizi kabul etti. Memleketimizin yeniden inşası için ortak ideallerimiz olduğunu gördüm; daha sonra başka ortak şeylerimiz olduğunu da keşfettik. Çok geçmemiştik ki, dostlarımızdan kırk elli kadarı eve çaya davet edildi. Müftü çağrıldı ve

önceden hiçbir haber verme olmaksızın evlendik. Nikâh yüzüğümüzü daha sonra İsmet Paşa Lozan'dan getirdi.”

Bayan Kemal, kocasından samimî takdir duygularıyla söz ediyordu: “O, sadece büyük bir vatansever ve asker değil, aynı zamanda bencilliği olmayan bir liderdir” dedi. “Kurduğu hükûmet sistemi, onsuz da işleyebilir. O, kendisi için asla hiçbir şey istemez. Kendi kaderine hâkim Türkiye idealinin yürüyeceğine emin olsaydı, her zaman çekilmeye istekli olurdu.”

“Ben onun bir çeşit sekreteri görevini görüyorum. Yabancı gazeteleri onun için okuyup tercüme ediyorum; dinlenmek istediği zaman piyano çalıyorum; biyografisini de yazmaya başladım.”

“Eşinizin eğlenceleri nelerdir?” diye sordum.

“Müziği sever; okuyacak zaman bulduğu zaman eski çağ tarihiyle meşgul olur” dedi. Sonra ayaklarımızın dibinde yerde sıçrayıp duran üç cilveli köpek yavrusunu göstererek ilâve etti: “Ona bu küçük köpekleri de aldım; onları çok sevdi.”

Oy Hakkından Önce Eğilim

Bayan Kemal'in, Türk kadınlarının geleceği konusunda kesin fikirleri var. Halide Hanım gibi o da, kadınların hürriyete kavuşmalarına kuvvetle inanıyor. Bu konuda şunları söyledi:

“Türk kadınları için eşit haklara inanıyorum; bu, oy verme ve Büyük Millet Meclisine seçilme hakkı demek. Ama şuna da inanıyorum ki, eğitim, oy hakkından ve kamu hizmetinden önce gelmeli. Cahil köylülerin sırtına oy hakkını yüklemek saçma olur. Uzun vâdede, kadınlar için kadınlarca yönetilen okullarımız olmalı. Bunun, yavaş bir süreç olması kaçınılmaz. Peçenin kaldırılmasına taraftarım.

Kitaplardan konuşmaya başladık. Bayan Kemal'in Longfellow'un büyük hayranı olmasına çok hayret ettim. Hayat İlâhisinin tümünü ezberden okudu. Keats, Shelley ve Byron'u ne kadar iyi bildiğini görmek de, benim için aynı derecede ilginçti.

Bu esnada Kemal döndü ve mülâkatımız, bıraktığımız yerden tekrar başladı. Bitirdiğimizde akşam oluyordu ve gitmek zamanı gelmişti. Gazi'nin Ankara'da ele geçirdiğim bir fotoğrafımı yanımda getirmiştim. 1920'nin ilk günlerinde çekilmişti. Baktığımda, düşünceli şekilde, “bu bana gençliğimi hatırlatıyor” dedi. Fotoğrafi imzaladı ve isteğim üzerine iki başka resmini daha verdi.

Veda edildi ve ayrıldım. Gece olmaktadır Ankara'ya geri döndüm; aralıklarla süvari nöbetçilerince selâmlandım, zira karanlıkta Kemal'in güvenlik tedbirleri artırılıyordu; durgun havada borazan sesleri yansırken, güçlü ve hükmedici bir şahsiyetle, insanlar arasında eşi olmayan bir liderle tanışmış olduğumu idrak ettim.

Bundan sonra yapılması gereken şey, Kemal'in şu ana kadarki hayli kısa ve dolu hayatını anlatmak. O, bir küçük devlet memurunun oğlu ve kırküç yıl önce o zaman Türk Bayrağı altında olan Selânik'te doğmuş.

Kemal'in kaderinde ordu vardı; yaşı gelince, Manastır'daki askerî okula girdi. Orduda iken çalışma arkadaşlarını, askerliğe karşı duyduğu gerçek aşkla etkiledi. Şimdi olduğu gibi, o zaman da bir milliyetçiydi. O günlerde bu, sapık bir düşünce sayılıyordu; çünkü Türkiye, din ve devletin kontrolünü saltanatta birleştiren çürümüş bir yönetimin pençesindeydi. Başka bir deyişle, sultan sadece hükümdar değil, aynı zamanda ulu halife olarak dinin de savunucusuydu.

Kemal'in eski askerlik günlerinden bir arkadaşının bana İstanbul'da söylediğine göre, 1908 İhtilâlini ve 1909 karşı ihtilâlini yapmış olan ve Enver Paşa'nın egemenliğinde bulunan İttihat ve Terakki Cemiyeti İktidarının zirvesindeyken, Türkiye'nin gelecekteki kurtarıcısı şunları söylemişti: "Bu politikacılar başarısız kalmaya mahkûmdurlar; çünkü ülkeyi değil, bir sınıfı temsil ediyorlar. Sadece siyasi saiklerle hareket ediyorlar. Birgün Türkiye'nin kurtuluşuna yardım edeceğim." Napolyon gibi o da, kendisinin kaderin gönderdiği bir insan olduğuna inanıyordu; sonraki başarıları da bu eski inancını doğrulamıştı.

Kemal Çanakkale'de

Türkiye'de zeki subayların siyasetteki istikballerinin parlak olduğu bir dönemde Kemal'in mesleğine bağlı kalmış olması da ilginçtir. Trablus'ta İtalyanlara karşı savaşmakla birlikte, orduda isim yapmaya başlaması, ancak Dünya Savaşıyla olmuştur.

Almanlara antipatisi dolayısıyla, şüphesiz, Türkiye'nin mihver devletleri yanında savaşa girmesine karşıydı. Bu yüzden derhal Enver Paşa'nın düşmanlığını çekti ve savaş yılları sırasında bu husumet daha da had noktaya ulaştı. Enver onu her yoldan küçümsemeye çalıştıysa da o, işten atılamıyacak derecede iyi bir askerdirdi. Bir ara, o zamanlar veliaht olan müstakbel Sultan VI. Mehmet'e Almanya'ya yaptığı resmî ziyarette refakat etmek üzere, geçici olarak cepheden ayrıldı.

Çanakkale savaşları öncesinde Kemal, piyade albayıydı. İngilizlerle Fransızların kötü bahtlı çıkarmalarını yapmalarından önce bile, kendisine Gelibolu'da bir komuta mevkii verilmişti. Kısa zaman sonra tümgeneralliğe yükseltildi -bu ona paşa unvanı kazandırdı- ve 19'uncu Tümenin komutasını üstlendi. Liman Von Sanders gözden düşüğünde, yarımadadaki en yüksek rütbeli Türk subaylarından biri oldu.

Çoğu kimse, Çanakkale Seferinin, büyük ölçüde Kemal'in süratli karar verisi sayesinde başarısızlığa uğratıldığını bilmez. Avustralyalıların Anzak Plajına tarihî saldırılarını yaptıkları gün Kemal, tümenin en iyi alayına Anzak adı verilen Avusturalyalıların saldırmak üzere olduğu tepelerde tam teçhizatlı olarak manevra yapma emrini vermişti. Çıkarmanın yapıldığı ve kıyıda ki Türk birliklerinin yenilgiye uğradığı haberi kendisine ilk ulaştığında, bir yandan da bu hareketin sadece bir aldatmaca olduğu bildiriliyor ve buna karşı sadece bir tabur ayırması isteniyordu.

Kemal, ateşin niteliğinden ve ilerlemenin yönünden, bunun bir aldatmaca değil, ciddi bir saldırı olduğunu anladı. Teşebbüsü ele alarak derhal, geçit resmindeki her üç tabura, önceden kararlaştırılmış manevralarına girişmelerini emretti. Bunları, ikinci alayın tümü ile, Kemal'in bizzat yerleştirdiği ve yönettiği bir dağ bataryası izledi. Kemal, diğer tümenin komutanı ile daha ihtiyatlı üstlerini de işe sokmuş ve böylece durumu kurtarmıştı.

Dünya Savaşının sonunda Türkiye bitkin bir haldeydi. İngiliz Donanması Boğazdaydı; Sultan ve danışmanları da, Müttefiklerin elinde oyuncaktı. 1918'de Mondros Mütarekesi İmzalanıp Türkler teslim olduğunda Kemal, kahramanca bir mücadeleden sonra Türklerin ardçı kuvvetlerini kurtardığı Filistin'den daha yeni dönmüştü. Bundan sonra, Küçük Asya'da arta kalan Türk kuvvetlerine umumî müfettiş tayin edildi.

1919 Mayısında Yunanlılar, uzun zamandır göz diktikleri İzmir'i işgal ettiler. Bu akılsızca eylem hemen tamamen Lloyd George'un eseriydi ve İngiliz Başbakanı o zaman anlamamışsa da, kendisini iktidardan düşüren olaylar zincirinin ilk halkası buydu.

Bu olay, nasıl Yunanlıların nihaî felâketinin ve Lloyd George'un nihaî düşüşünün başlangıcını ifade ediyorsa, aynı zamanda da Kemal'in büyük anının geldiğini anlatıyor. Yunanlıların İzmir'i işgalleri ve iradelerini vahşice hâkim kılmak istemeleri, sanki Türkiye'deki yeni milliyetçilik ateşini başlatan kıvılcım oldu.

Uzarlarda Erzurum'un ötesinde Kemal, terhis etmek ve silâhsızlandırmak üzere gönderildiği ordunun kalıntılarıyla beraberdi.

İzmir ve civarındaki Yunan tecavüzlerinin haberi ve İstanbul'da birçok arkadaşlarının İngilizlerce sürülmesinin hikâyesi oraya ulaştığında; hareket zamanının geldiğini anladı. Terhis ve silahsızlandırma yerine, silâh ve gönüllüler için çağrıda bulundu; bunlarla ülkesini mutlaka yokedeceğine inandığı saldırıya karşı direnecekti. Programı Türkiye'nin yabancı hakimiyetinden kurtulması olan bir karşı hükümet örgütlendirmeye başladı. Kendisi hareketin başı ve cephesi olduğundan, taraftarlarına Kemalist denilmeye başlandı. Bu yeni milliyetçi hareketin ilk merkezi, Erzurum'du. Sonra Sivas'a, 1920 başlarında da Ankara'ya nakledildi.

Bu arada İstanbul'daki Padişah hükümeti, Müttefiklerin zoruyla, Kemal'e kesin dönüş emri göndermişti. Bunu reddedince kanun-dışı ilân edilerek ölüme mahkûm edildi. Bu, sadece onun artan şöhretini daha da yaygınlaştırdı.

Kemal'in görevi iki yönlüydü: Bir aşama, "Yunanlıları kovma" biçiminde sloganlaşmıştı; diğeri, Milliyetçi Hükümeti geliştirmekti. her iki özlem de gerçekleştirildi. Bunlar, bir yandan askerî liderlik deha ve stratejisini, öte yandan da güçlü ve örgütlenirici devlet adamlığını gerektiriyordu. Kemal, bütün bu gerekli nitelikleri kendisinde toplamıştı.

Bu iki yıllık savaşın hikâyesini burada anlatacak yerimiz yok: Yunanlıların, Sakarya Nehrine, yani Ankara'nın kırk mil yakınına kadar gelmeleri, Kemal Paşa ve onun kadar zeki olan İsmet Paşa (kendisi meslekten bir diplomat değil bir askerdir) tarafından istilâcılarının nasıl denize döküldükleri... Bu hikâye çözümlenmiş ve anlatılmıştır.

Türkiye'nin Yeni Anayasası

Bizi burada en çok ilgilendiren şey, Ankara'nın güçlük ve rahatsızlıkları içerisinde ve bizimki hariç bütün yabancı eller ona düşmanca kalkmışken Kemal'in kurduğu hükümet sistemidir. Bu, gerçekten, etkileyici bir demokrasi serüvenidir. Teknik bakımdan böyle adlandırılmamakla beraber, pratik açıdan tam anlamıyla bir cumhuriyettir.

1920'de Ankara'da Büyük Millet Meclisince kabul edilen Millî Misak'a göre Türkler, Amerikan Bağımsızlık Beyannamesinin paralelindedir. Misak, diğer hususlar arasında şunu da ilân etmiştir ki, "hayatımızın ve varolmaya devam edebilmemizin temel şartı, millî ve ekonomik gelişmemizin araçlarını sağlama konusunda, bütün diğer ülkeler gibi, tam bir bağımsızlık ve hürriyete sahip olmamızdır."

Yeni Türk Anayasası, Temel Kanun adı verilen kanunda ifadesini bulmaktadır. Bu kanun, milletin egemenliğinin millette olduğunu ve halk

tarafından seçilen Büyük Millet Meclisince kullanılacağını belirtmektedir. Savaş ve barış yetkisi, sadece bu meclise aittir. Meclis kendi başkanını kendi seçer (halen Kemal Paşa'nın işgal ettiği mevki); başkan, devletin en yüksek görevlisidir. Daha önce işaret ettiğim gibi, meclis kabine üyelerini de seçer.

Türkiye'nin geçmiş tarihini düşündüğünüzde, bu yeniliklerden çok daha önemlisi, din ve devletin mutlak ayrılığıdır. Sultan sorunu bitmiştir.

Kişisel Nitelikler

Kemal'in alelâde bir insan olmadığını şimdiye kadar anlamış olmanız gerekir. Kişiyi ve yöntemini incelediğinizde, onun hayret verici başarısının gerisinde iki niteliğin yattığını farkedersiniz. Biri, demir bir iradenin emrinde yürüyen şaşmaz bir gaye; öbürü, kamuoyuna karşı derin saygısı. Gerçi halkı ona tapmaktadır ama, o başlangıçtan itibaren attığı her adımda halkına danışmıştır. Bir öneride bulunmak istediği zaman kütlelere gitmekte ve halka görüşünü açıklamaktadır. Büyük Millet Meclisiyle olan ilişkileri de aynı niteliktedir.

Giyim ve muaşeret âdâbı konusunda çok titiz olmasına rağmen, bütün hayatına dolambaçsız bir basitlik hakimdir. İlerleyen Yunanlılara karşı Türklerin son mukavemetini yönetmek için cepheye giderken arkasında bıraktığı tek belge, o zaman Büyük Millet Meclisinin Başkan Vekili olan Dr. Adnan Bey'e yazdığı şu kısa nottu:

“Büyük Millet Meclisi Başkan Vekiline: Ben cepheye gidiyorum. Yokluğum sırasında işlerimle meşgul olmanızı rica ederim.”

MUSTAFA KEMAL

Büyük Millet Meclisi Başkanı

Enver Paşa'nın başarısızlığıyla Kemal Paşa'nın başarısını karşılaştırırsanız, bunların strateji yönünden ne kadar farklı olduklarını görebilirsiniz. Enver, amacını gerçekleştirmek için dosdoğru gider; bir duvara çarptığı zaman onu yıkmaya çalışırdı. Sonunda yenik düştü. Kemal ise, bir engelle karşılaştığı zaman, onu aşana kadar sabırla bekler; genellikle de amaçlarına ulaşır. Şimdi sözünü ettiğim sabır, askerî kariyerinin zirvesini teşkil eden Sakarya'da ona büyük hizmet etmiştir.

Şu an için Kemal, halkının neredeyse çalınca sevgisiyle birlikte, kendi başarı dizisinin onu getirdiği başdöndürücü yükseklikte emniyet içinde bulunuyor. Geçen Ağustosun ondördünde yeniden Büyük Millet Meclisi Başkanlığına seçildi. Ona verilmeyen tek bir oy vardı; o da İsmet Paşa'ya verilmişti ve Kemal'in seçkin arkadaşını bu şekilde onore etmiş olduğu sanılıyordu.

Bu arada, sıkıntıları başlayacaktır. Halen, Müdafaa-i Hukuk Partisi olarak adlandırılan partinin hakimidir (aşlında, bu partinin ta kendisidir); şimdi Halk Partisi olan bu partinin karşısında bir muhalefet hemen hemen yok gibidir. Ancak zamanla başka bir kanat mutlaka belirecek ve kaçınılmaz siyasal bölünme ortaya çıkacaktır.

Daha yakın ödev, bu ateşli ekonomik ve siyasal self-determinasyon formülünü, yeni Türkiye'nin bu Magna Charta'sını, kesin ve pratik realiteye tercüme etmektir. Gürültü, patırtı bitmiş, barış imzalanmıştır. Şimdi savaşın yaralarının sarılması gerekmektedir. Dolayısıyla, Kemal'in milli lider olarak gerçek sınavı, oniki yıllık nerdeyse kesintisiz savaşın getirdiği harabiyetten, düzen ve refah elde edebilmektedir.

Savaş meydanındaki ve toplum hayatındaki hayret verici başarısını, ekonomik kurtarıcı olarak da tekrarlayıp tekrarlayamayacağını görmek için beklemek gerekir. Kader onun için ne saklıyorsa saklasın, o çoktan çağının tarihine kendisini büyük harflerle yazmıştır.

A FOREIGN JOURNALIST'S VISIT TO ANKARA DURING THE EARLY YEARS OF MODERN TURKEY AND HIS INTERVIEW WITH ATATÜRK

The author presents selected passages from a long article on an interview with Atatürk by Isaac F. Marcosson which appeared in the Saturday Evening Post dated 20th October 1923, which he believes to be of interest to Turkish readers.